

слідчий суддя, суд, одержавши заяву або повідомлення про загрозу безпеці особи, яка має право на забезпечення безпеки, зобов'язані перевірити цю заяву (повідомлення) і в строк не більше трьох діб, а у невідкладних випадках - негайно прийняти рішення про застосування або про відмову у застосуванні заходів безпеки. На своє рішення вони приймають мотивовану постанову чи ухвалу й передають її для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки. Ця постанова чи ухвала є обов'язковою для виконання вказаними органами [2, 22].

Орган, якому доручено здійснення заходів безпеки, встановлює перелік необхідних заходів і способів їх реалізації, керуючись при цьому конкретними обставинами справи й необхідністю усунення існуючої загрози. Про заходи безпеки, умови їх здійснення та правила користування майном або документами, виданими з метою забезпечення безпеки, повідомляється особа, взята під захист.

Закон зобов'язує орган, який здійснює заходи, прожиті заходи безпеки та їх результати інформувати слідчого, прокурора, суд, у провадженні якого знаходиться кримінальне провадження, а також слідчого суддю, якщо рішення про застосування заходів безпеки приймалося ним, а в разі усунення загрози подавати відповідному органу за місцем перебування особи, взятої під захист, клопотання про скасування заходів безпеки [2, 22].

Законом передбачено, що орган, який здійснює заходи безпеки, і особа, яка береться під захист, можуть укласти договір про умови застосування цих заходів і відповідальність сторін [2, 22]. Проте слід підкреслити, що якщо держава через компетентні органи витрачає на особу шляхом здійснення заходів безпеки значні фінансові кошти, то договір про застосування цих заходів має бути укладений обов'язково. Наприклад, у Сполучених Штатах Америки перш ніж будь-якому громадянину буде надано захист, Генеральний прокурор повинен укласти з такою особою "Угоду про взаєморозуміння", в якій зазначено умови забезпечення заходів безпеки, попередження, що в разі їх невиконання - заходи буде скасовано [4, 27]. Загалом кожна така угода, яку обов'язково підписує свідок, встановлює обов'язки поміщеної під захист особи.

За наявності підстав для скасування заходів забезпечення безпеки органом, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом виноситься мотивована постанова чи ухвала про їх скасування, яка письмово доводиться до відома особи, яка взята під захист. Це рішення може бути оскаржено зацікавленою особою прокурору або до від-

повідного вищого органу, що забезпечує безпеку [2, 22].

Закон визначає підстави й приводи для скасування заходів безпеки. Підставою для скасування заходів безпеки, що здійснюються відповідно до Закону, може бути:

- а) закінчення строку конкретного заходу безпеки;
- б) усунення загрози життю, здоров'ю, житлу й майну осіб, взятих під захист;
- в) систематичне невиконання особою, взятою під захист, законних вимог органів, що забезпечують безпеку, якщо ця особа письмово була попереджена про можливість такого скасування [2, 21].

Отже, структурно забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства є урегульованим нормами права організаційно-управлінським процесом, який спрямований на захист життя, здоров'я, житла та майна цих осіб від протиправних посягань з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя, і який складається з визначених стадій, кожна з яких характеризується наявністю безпосередніх завдань, відповідного кола суб'єктів, процесуальними документами (заяви, мотивовані постанови, клопотання тощо).

Література

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України, 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України, 1994. - № 11. - Ст. 51.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992. - № 22. - Ст. 303.
4. Служба маршалов США: організація, функції, діяльність: Совместный проект по оказанию содействия реформы уголовной юстиции / Американская ассоциация юристов, Министерство юстиции США. - М.: АВА-СЕЕЛІ, 1998. - 72 с.
5. Новий тлумачний словник української мови: у 3 т. / укл.: В. Яременко, О. Сліпушко. - 2-е вид., виправ. - К.: Вид-во "Аконіт", 2007. - Т. 1: А-К. - 926 с.
6. Ожегов С.И. Словарь русского языка / С.И. Ожегов; под ред. Н.Ю. Шведовой. - 10-е изд. стереотип. - М.: Сов. Энциклопедия, 1973. - 846 с.

*Тарасенко В.Є.,
доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри
криміналістики Одеського державного університету
внутрішніх справ
Надійшла до редакції 06.10.2012*

УДК 343.31.7

ПРИТЯГНЕННЯ ЗАВІДОМО НЕВИННОГО ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ НОРМИ

Воронцов А. В.

Першою спеціальною кваліфікованою ознакою, закріпленою в ч. 2 ст. 372 КК України, є притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Поняття категорії злочину за ступенем тяжкості передбачено ч. 4 (тяжкий злочин - це злочин, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк не більше десяти років) та ч. 5 (особливо тяжкий злочин - це злочин, за який передбачено покарання у виді

позбавлення волі на строк понад десять років або довічне позбавлення волі) [1, 12]. Аналіз положень свідчить, що всі норми й інститути ЗЧ та ОЧ КК України нерозривно пов'язані з положеннями ст. 12 КК України.

Такі категорії найчастіше спричиняють більш сувору реакцію з боку держави. За правилами КК України, щодо таких злочинів, санкція яких передбачає зазначені види покарань, передбачено найбільш суворі наслідки, такі, наприклад, як можливість призначення за особливо тяжкий злочин (умисне

© А.В. Воронцов, 2012

вбивство, зґвалтування, посягання на життя представника іноземної держави тощо) довічного позбавлення волі, призначення додаткового покарання (позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікованого класу), конфіскації майна, найбільш тривалих строків давності. Отже, обвинувачення у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину може призвести до тяжких або особливо тяжких наслідків для потерпілого. Саме ці обставини й вплинули на рішення законодавця посилити кримінальну відповідальність за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності в поєднанні з обвинуваченням у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину.

Ця ж частина статті передбачає й другу кваліфікуючу ознаку - ...створення штучних доказів і фальсифікація обвинувачення, які не пов'язують з характером злочину, за яке особа притягується до кримінальної відповідальності й існує незалежно. Вони завжди спрямовані на те, щоб створити бачення обґрунтованості й законності вчинених дій і тим самим ускладнити їх викриття [15, 79]. Відповідно, створення таких доказів обвинувачення може мати місце не тільки при вчиненні тяжких або особливо тяжких злочинів, а й при вчиненні кримінальних проступків.

У вітчизняній юридичній літературі поняття "штучне створення доказів обвинувачення", "фальсифікація доказів" тлумачаться неоднозначно. З довідкової літератури термін "фальсифікація" походить від лат. слова "falsificare" - підроблення чогось; "підміна чогось справжнього, реального - помилковим, уявним" [16, 102; 20, 531]. Підґрунтям для розуміння є те, що інформація, яка передана від людини людині, сприймається з перекручуваннями, якщо особа-джерело інформації, по-перше, повністю спотворює дійсність (чиста неправда), по-друге, частково спотворює фактичні обставини (напівправда), по-третє, приховує інформацію (замовчання) [17, 19].

В.В. Кудрявцев під штучним створенням доказів обвинувачення або фальсифікацією розуміє умисне викривлення або неправильне тлумачення фактів подій, установлених досудовим розслідуванням, штучне створення, знищення або вилучення з кримінального провадження документів, схилення експертів до завідомо неправдивого висновку, не відображення в справі доказів, які спростовують обвинувачення, тощо [10, 152].

Більш влучно розкриває ці поняття М.І. Бажанов, який зазначає, що такими діями можуть бути, наприклад, використання підроблених документів, знищення або вилучені зі справи доказів тощо [9, 418-419]. Дещо схожою з цього приводу є думка А.М. Бойко, який вважає, що штучним створенням доказів обвинувачення про фальсифікацію є підроблення документів, що є доказами по справі, підміна або знищення речових доказів тощо [13, 1006]. Є.В. Фесенко, розкриваючи аналізовані поняття, зазначає, що це, наприклад, такі дії, як підкидання в приміщення предметів, нібито здобутих злочинним шляхом, для вилучення їх під час обшуку, фальсифікація речових доказів, фабрикація показань свідків з підробкою їх підписів тощо [12, 345]. Більш повне визначення вказаного поняття пропонує В.І. Тютюгін [11, 34].

Слід дотримуватися того, що штучне створення доказів обвинувачення може полягати в будь-яких діях винного: підроблення або використання підроблених документів; умисне неправильне тлумачення фактів і подій; знищення або вилучення з кримінального провадження документів; схилення свідків або потерпілого до давання завідомо неправдивих показань; примушування експерта до давання неправдивого висновку тощо. Інша

фальсифікація обвинувачення може полягати у: вилученні з кримінального провадження речових документів і протоколів, які свідчать про невинність потерпілого; не відображенні в кримінальному провадженні фактів і обставин, які спростовують обвинувачення, приписках у протоколах слідчих дій, відмові у виклику свідків тощо.

Подібною позиції дотримується й Ю.В. Александров, який розділяє поняття "штучне створення доказів обвинувачення": 1) підбурювання свідків, потерпілих, обвинувачених до давання завідомо неправдивих показань; 2) схилення експертів до завідомо неправдивого висновку; 3) підробка й залучення до справи фальшивих документів; 4) підкидання з послідуючим "вилученням" речових доказів тощо та інша фальсифікація: 1) перекручення ухвал, актів слідчих дій; 2) знищення або вилучення документів і речових доказів кримінального провадження тощо [14, 137; 16, 103].

Констатація факту фальсифікації, на жаль, не завжди знаходить реалізацію початку кримінального провадження за ст. 272 КК України проти відповідних службових осіб.

Так органами досудового розслідування К. обвинувачувалася в тому, що, будучи службовою особою, 31 січня 2001 р. на території ТзОВ "Відродження" у м. Острогорська завідомо неправдиві два акти опису та арешту восьми легкових автомобілів, які фактично на території вказаного товариства не знаходилися. Відповідно до вироку Рівненського міського суду Рівненської області від 27 листопада 2006 р. К. за ч. 1 ст. 366 КК України виправдано за відсутністю в її діях складу злочину [4]. Відповідно до вироку й матеріалів кримінального провадження було встановлено, що вказані в процесуальних документах поняті та директор товариства підписи в актах не вчиняли. Тобто постає запитання: чому не було порушено судом питання про притягнення слідчого до кримінальної відповідальності за ст. 372 КК України за свідому фальсифікацію матеріалів досудового слідства? Такі випадки практично нівелюють існування відповідної кримінально-правової заборони й тому стає зрозумілим, чому відсутні в державі вироків саме за ст. ст. 371 - 372 КК України.

Хоча при цьому бувають інші випадки щодо фактичного приховання притягнення невинного до кримінальної відповідальності. Так у травні 2006 р. в прокуратуру Сватовського району Луганської області надійшла заява обвинувачуваного по кримінальному провадженні громадянина, який вказав на неправомірні дії слідчого Сватовського РВ УМВС Д.С.П., який провадив досудове слідство.

У результаті перевірки, проведеної прокуратурою, було встановлено, що дійсно слідчий районного відділу міліції Д.С.П. з метою створення доказів вини вказаного громадянина приєднав до матеріалів його кримінального провадження сфальсифіковані процесуальні документи й примушував давати показання, які нібито підтверджували, що обвинувачений вчинив злочин, пов'язаний з незаконним обігом наркотичних засобів. Після встановлення зазначених фактів прокурором району було скасовано незаконну ухвалу про визнання громадянина обвинуваченим. Відповідно, сфальсифіковані кримінальні провадження щодо нього закриті.

За результатами перевірки, проведеної 4 травня 2006 р. щодо вказаного, було розпочато кримінальне провадження та пред'явлено обвинувачення за фактом службового підроблення (ст. 366 КК України) і притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ст. 372 КК України).

У процесі судового провадження було виключено обвинувачення за ст. 372 КК України у зв'язку з недоведеністю умислу винного. Це свідчить про приховання судами таких випадків (притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності) і притягнення винних лише за злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг, припускаючи при цьому правила конкуренції норм права.

Такі приклади свідчать про негативну тенденцію в правозастосуванні, коли відбувається порушення прав і свобод людини й громадянина протягом досудового розслідування й органами прокуратури або суду, які намагаються приховати явні помилки слідчих шляхом зміни правової оцінки вчиненого злочину.

Щодо виділення видом фальсифікації знищення або вилучення документів і речових доказів кримінального провадження в кримінально-правовій літературі існують протилежні погляди.

Окремі вчені вважають, що повне або часткове знищення доказу або носія доказової інформації в кримінальному провадженні не може бути розглянуто як фальсифікація доказів, де діяння передбачає саме штучне створення предмета або внесення змін в існуючий для того, щоб він ніс хибну доказову інформацію [18, 47]. Інші вважають, що знищення доказів варто розглядати як елемент фальсифікації, якщо в такий спосіб забезпечується створення носія дезінформації [19, 238 - 239]. З останньою позицією слід погодитися, бо такі докази можуть істотно впливати на вирішення кримінального провадження, а їх знищення може призвести до засудження невинного.

Не можна погодитися з думкою вчених, що схилення або примушування свідків або потерпілого до давання завідомо неправдивих показань, або спонукання чи примушування експертів до завідомо неправдивого висновку є видом штучного створення доказів обвинувачення (фальсифікації). Такі дії є підбурюванням до фальсифікації. Винний не сам власними діями створює докази обвинувачення, а примушує інших осіб надати йому неправдиву (фальсифіковану інформацію), яка стане доказом у кримінальному провадженні. Тому підбурювання до фальсифікації не є конструктивною ознакою спеціального складу злочину (ст. 372 КК України) і може охоплюватися ними [8, 419]. Такі дії можуть бути кваліфіковані як готування або замах (залежно від обставин) на притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності (ч. 1 ст. 14 (ч. 2 або 3 ст. 15), ч. 1 або 2 ст. 372 КК України) та підбурювання до завідомо неправдивого показання (ч. 4 ст. 27, ч. 1 або 2 ст. 384 КК України).

Наведені позиції учених дозволяють зробити такий висновок. По-перше, вчені не завжди відмежовують поняття “штучне створення доказів обвинувачення” та “фальсифікація доказів”. По-друге, перелік дій, які утворюють штучне створення доказів обвинувачення або фальсифікацію доказів, не є вичерпаним.

Стосовно першого застереження варто зазначити, що вчені по-різному тлумачать ці поняття, пропонуючи різні варіанти їх злиття. Так російський криміналіст І.С. Іванов вважає, що використовувати словосполучення “фальсифікація доказів у кримінальній справі” є некоректним, оскільки більш емким і суто кримінально-правовим поняттям є саме “штучне створення доказів”. Прямо протилежну позицію з цього приводу висловлює І.В. Дворянсков. Він, навпаки, переконує в тому, що фальсифікація містить найрізноманітніші форми викри-

влення вже існуючих фактичних даних шляхом впливу на їх матеріальні носії (підроблення, стирання, помітка іншим числом), а не лише штучне створення, тобто формування спочатку й цілком [5, 47]. Остання позиція є більш обґрунтованою. Про це, зокрема, свідчить використання законодавцем у диспозиції ч. 2 ст. 372 КК України словосполучення “штучне створення доказів обвинувачення або інша фальсифікація”, з якого можна зробити висновок про те, що штучне створення доказів обвинувачення є лише різновидом фальсифікації доказів.

Загалом слід зазначити, що поняття “доказ” є не кримінально-правовим, а кримінальним процесуальним поняттям. Доказами в кримінальному провадженні є фактичні дані, на підставі яких у визначеному законом порядку досудове розслідування й суд встановлюють наявність або відсутність суспільно небезпечної винності особи, яка вчинила це діяння, та інші обставини, що мають значення для правильного вирішення провадження. Ці дані встановлюються відомостями, які надаються в усній або письмовій формі під час допиту підозрюваним, обвинуваченим, свідком, потерпілим, експертом щодо відомих їм обставин у кримінальному провадженні, які мають значення для цього кримінального провадження [2, ч. 1 ст. 91].

З метою збирання й подання доказів особа, яка провадить досудове розслідування, прокурор і суд у кримінальних провадженнях, які перебувають в їх провадженні, вправі викликати в порядку, встановленому в КПК України, будь-яких осіб - як свідків і як потерпілих для допиту або як експертів для давання висновків; вимагати від підприємств, органів, організацій, посадових осіб і громадян пред'явлення предметів і документів, які можуть встановити необхідні в провадженні фактичні дані; вимагати проведення ревізій, вимагати від банків інформацію, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних і фізичних осіб у порядку та обсязі, встановлених Законом України “Про банки і банківську діяльність” від 7 грудня 2000 р. Виконання цих вимог є обов'язковим для всіх громадян, підприємств, установ і організацій [2, 91].

Доказами можуть бути подані підозрюваним, обвинуваченим, його захисником, обвинувачем, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем і їх представниками, а також будь-якими громадянами, підприємствами, установами й організаціями.

У передбачених законом випадках особа, яка провадить досудове розслідування, прокурор і суддя в кримінальних провадженнях, які перебувають в їх провадженні, вправі доручити підрозділам, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, провести оперативно-розшукові заходи чи використати засоби для отримання фактичних даних, які можуть бути доказами в кримінальному провадженні.

З метою забезпечення достовірності доказів законодавець встановлює також відповідальність за свідомо неправдиве повідомлення суду, прокурору, слідчому про вчинення злочину, поєднане зі штучним створенням доказів обвинувачення (ч. 2 ст. 383 КК України); завідомо неправдиве показання свідка чи потерпілого або завідомо неправдивий висновок експерта в процесі провадження дізнання, досудового слідства або проведення розслідування тимчасовою слідчою комісією, спеціальною комісією ВР України або в суді, а також завідомо неправдивий переклад, зроблений перекладачем у таких самих випадках, поєднані зі штучним створенням доказів обвинувачення чи захисту (ч. 2 ст. 384 КК України).

Наведене дозволяє зробити висновок про те, що фальсифікація доказів у кримінальному провадженні в контексті ч. 2 ст. 372 КК України може полягати, зокрема: 1) у підробленні або використанні підроблених документів, які виступають як докази в кримінальному провадженні - протоколів допиту осіб, притягнутих як обвинувачених, протоколів допиту свідків, протоколів огляду місця події, протоколів обшуку, висновків експерта або висновку судово-медичної експертизи тощо; 2) у підміні, вилученні або знищенні речових (прямих) доказів і документів; 3) в умисному завідомо неправильному тлумаченні або перекручуванні фактів, подій, встановлених і закріплених у процесуальних документах; 4) у штучному створенні речових (прямих) доказів і документів; 5) у невідображенні в кримінальному провадженні фактів і обставин, які спростовують обвинувачення; 6) у відмові щодо виклику свідків або потерпілих для допиту чи експертів для дачі висновків щодо об'єктивного встановлення обставин провадження; 7) у підкладанні предметів або документів з метою їх подальшого вилучення й оформлення як доказів кримінального провадження тощо.

Відповідні дії щодо фальсифікації доказів можуть вчинятися уповноваженою на те особою: а) самостійно; б) у змові з іншими особами (учасниками процесу - обвинуваченим, підозрюваним, захисником, обвинувачем, слідчим, співробітником оперативно-розшукової діяльності, а також потерпілим, цивільним позивачем, цивільними відповідачами та їхніми представниками; перекладачем, експертом, будь-якими громадянами тощо); в) шляхом примушування до фальсифікації доказів осіб, зазначених вище.

У КК України наслідки, які настали для потерпілого в разі необґрунтованого притягнення його до кримінальної відповідальності, перебувають поза межами складу аналізованого злочину. Проте це не означає, що негативні наслідки для потерпілого при вчиненні цього злочину не настають. Наприклад, ними можуть бути: значна (суттєва) майнова шкода, втрачена репутація, шкода фізичному або психічному здоров'ю, самогубство потерпілого тощо.

У кримінально-правовій доктрині суспільно небезпечні наслідки визначають як шкоду (збиток), що заподіюється злочинним діянням суспільним відносинам, які охороняються КК України, або як реальну небезпеку (загрозу) заподіяння такої шкоди. При цьому всі наслідки можуть бути поділені на такі групи: наслідки матеріального характеру й нематеріального. До матеріальних наслідків належить шкода, що має особистий характер, майнова шкода чи упущена вигода (неодержані доходи). Нематеріальні наслідки являють собою такі негативні зміни в об'єкті посягання, у поєднанні з порушенням тих чи інших інтересів учасників суспільних відносин, які охороняються КК України, і, як правило, не пов'язані з фізичним впливом на людину як суб'єкта суспільних відносин або впливом на матеріальні предмети зовнішнього світу (цінності, блага), з приводу яких суспільні відносини є: політичні, організаційні, соціальні, правові [9, 116-117]. Нематеріальні наслідки можуть бути двох видів: шкода, яка заподіюється інтересам особи (наприклад, приниження честі й гідності, порушення її політичних, трудових та інших немайнових прав, особистої свободи та інших інтересів громадян, які охороняються законом); нематеріальні наслідки у сфері діяльності державного апарату або громадських організацій.

Аналіз підручників, науково-практичних коментарів до КК України дозволяє зробити висновок про те, що до

"тяжких наслідків" відносять: смерть, заподіяння тяжкого тілесного ушкодження, спричинення матеріальної шкоди в особливо великих розмірах тощо [6; 7; 9; 13]. У свою чергу, до тяжких наслідків, які можуть настати внаслідок притягнення як обвинуваченого завідомо невинного, зокрема білоруські вчені при тлумаченні положень КК Таджикистану, відносять тривале утримання під вартою особи, її самогубство, психічне або інше тяжке захворювання [3, ч. 3 ст. 358]. Тяжкі або особливо тяжкі наслідки, які можуть настати внаслідок завідомо незаконного затримання, приводу, арешту або тримання під вартою, притягнення як обвинуваченого завідомо невинного, примушування давати показання можна поділити на матеріальні й нематеріальні. До матеріальних тяжких наслідків належить шкода, яка має особистий (фізичний) характер (самогубство потерпілого, його інвалідність, психічне захворювання, втрата вагітності тощо) чи упущена вигода у великому або особливо великому розмірі. До нематеріальних тяжких наслідків слід віднести: порушення основних конституційних прав і свобод значної кількості громадян, тривале утримання під вартою особи тощо.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити на необхідність врахування ступеня тяжкості завданої шкоди в диспозиції ст. 372 КК України та передбачити мотив і інші особисті інтереси вчинення цього злочину [16, 113]. Необхідність урахування викликано низкою негативних тенденцій, які простежуються сьогодні в підрозділах правоохоронних органів, це дозволить розширити настання інших негативних наслідків злочину, які на практиці не враховуються (розірвання контрактів, банкрутство, настання фінансової неспроможності тощо - вважати тяжкими, а заподіяння тяжких тілесних ушкоджень, що спричинило смерть потерпілого, доведення до самогубства, заподіяння смерті тощо - як особливо тяжкі наслідки). Відповідно, додаткова кваліфікація за сукупністю злочинів є недоцільною.

Література

1. Кримінальний кодекс України (із змінами та доповненнями станом на 5 березня 2012 року). - Х.: Одіссей, 2012. - 232 с.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України". - Х.: Одіссей, 2012. - 360 с.
3. Уголовный кодекс Республики Таджикистан / предисл. А.В. Фёдорова. - СПб.: Юрид. центр Пресс, 2001. - 410 с.
4. Вирок Рівненського міського суду Рівненської області від 27 листопада 2006 року // Архів Рівненського міського суду Рівненської області. - Кримінальна справа № 5-2161. 2007 р.
5. Дворянсков И.В. Уголовно-правовая охрана отправления правосудия (историко-правовое исследование); отв. ред. И.А. Исаев. - М.: Воениздат, 2002. - 150 с.
6. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / под ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева. - М.: Юрайт-М, 1999. - 630 с.
7. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации / под общ. ред. Ю.И. Скуратова, В.М. Лебедева. - 3-е изд., изм. и доп. - М.: НОРМА: ИНФРА-М, 2001. - 896 с.
8. Кримінальне право України: Загальна частина: підручник для юрид. вузів і фак. / М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - Х.: Право, 1997. - 368 с.
9. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - К.: Юрінком Інтер; Х.: Право, 2002. - 496 с.

10. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений / В.Н. Кудрявцев. - М.: Госюриздат, 1972. - 352 с.
11. Кульберг Ю.И. Преступления против правосудия. - М.: Госюриздат, 1962. - 62 с.
12. Матишевський П.С. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник. - К.: Юрінком, 1999. - 891 с.
13. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 5-те вид. переробл. та доповн. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. - К.: Юридична думка, 2008. - 1216 с.
14. Протизаконне насильство в органах внутрішніх справ: соціологічний та історико-порівняльний аналіз / за заг. ред. О.Н. Ярмиша; передмов. Ю.В. Луценка, Г.Й. Удовенка. - Харків: ХНУВС, 2005. - 212 с.
15. Рашковская Ш.С. Преступление против правосудия: учеб. пособ. / Ш.С. Рашковская. - М.: ВЮЗИ, 1978. - 104 с.
16. Сийплові М.В. Кримінально-правова характеристика притягнення завідомо невинного до кримінальної

- відповідальності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. - К., 2009. - 251 с.
17. Советское уголовное право: Общая часть. - М.: Юриздат, 1939. - 465 с.
18. Суд и правосудие в СССР / под общ. ред. А.Т. Бажанова, В.П. Малкова. - Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1980. - 391 с.
19. Сучасне кримінальне право України: курс лекцій / А.В. Савченко, В.В. Кузнєцов, О.Ф. Шанько. - 2-е вид., виправ. та доп. - К.: ПАЛИВОДА А.В., 2006. - 640 с.
20. Юридичний словник-довідник / під заг. ред. Ю.С. Шемшученка. - К.: Феміда, 1996. - 696 с.

*Воронцов А.В.,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри
кримінального права та кримінології факультету
підготовки фахівців кримінальної міліції
Одеського державного університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції 30.10.2012*

УДК 343.35

ХАРАКТЕРИСТИКА ОБ'ЄКТА ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ АВТОРИТЕТУ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Донченко О. І.

Склад будь-якого злочину, передбаченого Особливою частиною КК України, має чотири обов'язкові взаємопов'язані елементи: об'єкт, об'єктивна сторона, суб'єкт, суб'єктивна сторона. Відсутність хоча б одного з цих елементів є підставою вважати, що в діях особи відсутній склад злочину. Тому в кожному випадку притягнення особи до кримінальної відповідальності необхідним є встановлення саме сукупності всіх чотирьох елементів складу злочину. Ще В.М. Кудрявцев зазначав, що оскільки кримінальний закон створюється для охорони певних, важливих для держави відносин, то об'єкт можливою посягання має бути визначений у першу чергу [1, 60]. Правильне визначення об'єкта злочину має велике теоретичне й практичне значення. Лише правильно визначивши об'єкт злочину, ми можемо правильно оцінити його соціально-політичний зміст і суспільну небезпеку, правильно кваліфікувати злочинне діяння, відмежувати від суміжних складів злочину, а також від інших посягань, які не є злочинними.

Зважаючи на велике значення правильного визначення об'єкта злочину, у науці кримінального права вже тривалий час ведеться ґрунтовна розробка цієї проблематики. Проте, не зважаючи на велику кількість робіт, присвячених об'єктові злочину, питання про те, що ж саме необхідно під ним розуміти, є одним з найдискусійніших у кримінальному праві. Усі погоджуються, що об'єкт злочину - це те, на що посягає злочин. Але труднощі виникають з розумінням того, що ж саме порушується злочинном. У різні часи загальні питання об'єкта злочину досліджували Н.С. Белогриць-Котляревський, С.Б. Гавриш, В.К. Глістін, Ю.О. Демидов, М.І. Загородніков, Е.К. Каїржанов, М.Й. Коржанський, А.В. Наумов, Б.С. Нікіфоров, А.В. Пашковська, М.Д. Сергєєвський, В.Я. Тацій. Безпосередньо питання об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування не досліджувалися, а розглядалися в контексті відносин управління як родового об'єкта злочинів, передбачених р. XV Особливої частини КК України.

Метою цієї роботи є з'ясування сутності об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування, визначення його структури та характеристика

ознак родового й безпосереднього об'єкта.

Досліджуючи задеклароване питання, насамперед є доцільним визначення того, що потрібно розуміти під об'єктом злочину взагалі. У радянські часи єдиною визнаною була концепція, згідно з якою об'єкт злочину - це суспільні відносини, на які посягає злочинне діяння. Суспільні відносини як об'єкт злочину у своїх фундаментальних працях, присвячених об'єктові злочину, визнавали такі вчені, як В.К. Глістін, Ю.О. Демидов, Є.К. Каїржанов, М.Й. Коржанський, Б.С. Нікіфоров, В.Я. Тацій [2; 3; 4; 5; 6; 7]. Проте ця концепція з плином часу почала критично сприйматися в наукових колах. М.І. Загородніков вважав її недосконалою через занадто велику абстрагованість, а також через нівелювання цінності людини як біологічної істоти. Він визначає об'єкт злочину, як охоронювані кримінальним законом блага, яким спричиняється шкода при вчиненні злочину [8, 5-22]. На сьогодні концепцію "об'єкт злочину - блага" підтримали С.Б. Гавриш, А.В. Наумов і А.В. Пашковська [9, 67; 10, 180; 11, 204].

З цієї наукової дискусії можна встановити, що як прибічники визнання об'єктом злочину суспільних відносин, так і їх опоненти, які вважають, що об'єктом злочину виступають цінності чи блага, наводять суттєві аргументи на користь власної думки. Проте дискусія щодо визначення об'єкта злочину в науці кримінального права є дещо перебільшеною, адже детально проаналізувавши обидві позиції, можна побачити, що вони мають достатньо спільних рис, які визнають і самі науковці. Враховуючи внутрішню подібність основних концепцій при характеристиці об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування, ми будемо відштовхуватися від позиції, що об'єктом злочину виступають суспільні відносини.

Перш ніж перейти до детального аналізу структури об'єкта злочинів проти авторитету органів місцевого самоврядування, доцільно визначити співвідношення таких понять, як "загальний об'єкт злочину" і "об'єкт кримінально-правової охорони". Тут варто погодитись з думкою А.А. Музики, який зазначає, що об'єкт злочину й об'єкт кримінально-правової охорони є різними за

© О.І. Донченко, 2012